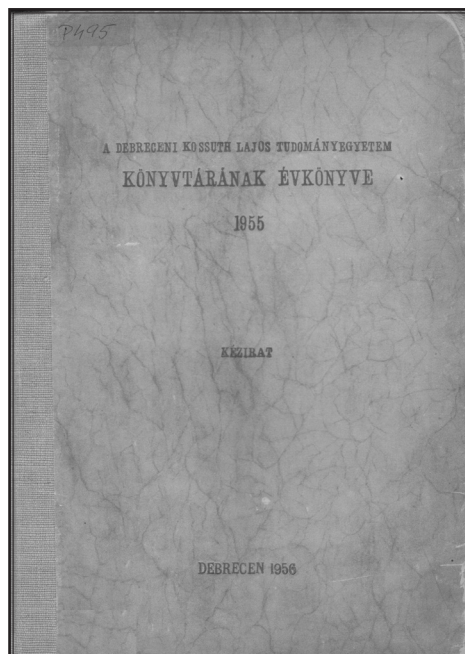

Kovács Máté és a Debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyve

BÉNYEI Miklós

Talán az alkalom jellege megengedi*, hogy egy személyes emlékekkel kezdjem a mondandómat. Annak idején – hű, de régen volt! –, első éves egyetemi hallgatóként az első szemináriumi dolgozatomat éppen a mostani témáról, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyvéről írtam. Szerfölött sajnálom, hogy e munkácska azóta elkallódott, holott kis híján negyvennyolc esztendő múltán ritka élmény lenne az újraolvasása, az újdonsült golya tétova tapogatózásának és az idősödő könyvtáros-történész véleményének összevetése.

Bár a könyvtári szakirodalomban jól ismert, viszonylag gyakran idézett kiadványról van szó, és Czeglédi László a „Könyv és könyvtár” című sorozat repertóriumában is feltárta¹, összefoglaló elemzés, kritikai értékelés mindeddig nem született róla. Egy rövid előadás keretében ezúttal sem lehetséges a részletes, beható átvilágítás, meg kell elégedni a legfontosabb adatok, a legjellemzőbb és általam legértékesebbnek vélt vonások felvillantásával.

Köztudott, hogy Kovács Máté a vallás- és közoktatásügyi minisztérium államtitkári posztjáról került 1949-ben a Debreceni Egyetemi Könyvtár élére.² Hét esztendő igazgatói munkásságának eredményei messze túlmutatnak az intézmény falain, kezdeményezései, a mesterien irányított kiváló munkatársak teljesítményei jelentékeny mértékben hozzájárultak a magyarországi könyvtárügy korabeli fejlődéséhez, hatásuk számos vonatkozásban máig tart.³ Az adott időszakban, a múlt század ötvenes éveinek elején, derekán merész, sokakat meghökkentő kísérletnek tetszett a most tárgyalandó évkönyv-sorozat elindítása is. Noha Csúry István szerint⁴ a gondolat Módis Lászlótól származott (aki szintén a minisztériumból érkezett ide, és teológiai-egyház-történeti képzettsége, impozáns műveltsége bázisán kitűnő könyvtáros lett belőle), az igazgató felkarolta az ötletet, és tekintélyével, teljes súlyával támogatta a kivitelezését, kijárta a pénzügyi fedezetet, és debreceni éveiben mindvégig szerkesztette a köteteket; érdeme te-

*Elhangzott 2009 júniusában az MKE XLI. Debrecenben tartott vándorgyűlésén.

hát elvitathatatlan. A hazai könyvtárkultúrában ismert műfajról volt szó, de abban a pillanatban, amikor a vállalkozást elkezdték, tehát 1954-ben, egyetlen könyvtári évkönyv sem létezett. A pártállam akkori gazdasági, politikai viszonyai nem kedveztek az ilyesminek, igazából publikációs fórum, könyvtártudományi folyóirat sem volt. Sokatmondó tény, hogy utoljára 1949-ben jelent meg ilyen munka, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában.⁵ Nem véletlen a kortársak élénk érdeklődése, és az első recenzens, *Bélley Pál* dicsérete: „*A könyvtáros*” 1954. évi hatodik számában melegen üdvözölte az úttörés kockázatát.⁶ Érthető az ifjú *Bereczky László* óhaja is, aki a *Magyar Könyvszemle* 1956. évi első füzetében – az 1954-es évkönyvről szólva – sóhajtott: „*A magyar könyvtárügynek hasznára válna, ha minden nagykönyvtárunk követné a debreceniek példáját...*”⁷ A „*Magyar könyvészet 1945–1960*” című bibliográfia megfelelő fejezetéből kiolvasható, hogy Kovács Máté próbálkozása tényleg zsilipet nyitott: 1955-ben és 1956-ban újabb két évkönyv (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Ráday Gyűjtemény) jelent meg, majd 1957-ben felzárkózott az Országos Széchényi Könyvtár, aztán 1958-ban a Kaposvári Megyei Könyvtár és egy jubileumi kötet a Országos Műszaki Könyvtár.⁸

A közvetlen előzményekhez tartozik, hogy Kovács Máté mindjárt igazgatósága kezdetén, pontosabban az első tájékozódást követően felmérte, felismerte: az egyetemi könyvtár nemcsak támasza, kiegészítője lehet a tudományos és oktatói tevékenységnek, hanem jól képzett, magasan kvalifikált, több esetben kutatói gyakorlattal rendelkező munkatársai révén be is kapcsolódhat a tudományos kutatásba. Sikertől elárulni, hogy először 1951-ben az éves munkatervbe is bekerüljön ez a feladat.⁹ Aztán megszervezte az évkönyv első, pontosabban első két kötetét. Hamar kiderült ugyanis, hogy a dolgozók lelkesen fogadták a kivételes esélyt (1952-ben kilenc, 1953-ban már húsz személy kapott kutatónapot¹⁰), és olyan sok anyag gyűlt össze, hogy nem lehetett egy kötetbe beleszorítani, egy nagy tanulmányt külön tettek közzé. Az utóbbi¹¹ címlap verzőján

olvasható, hogy az OSZK rotaprint üzemében készült. „*A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyve 1953*” című kiadvány mindkét darabja 1954-ben látott napvilágot, nagyon szerény házi sokszorosításban, „Kézirat” gyanánt, akkoriban is szembeszökően szegényes köntösben. A lényeg azonban a tartalom.

Az első részben a sorozat bevezetőjét Kovács Máté írta, keltezése 1954. február 1.¹² Majd a könyvtár előző (valójában 1950–1953.) évi működéséről szóló összefoglaló jelentés¹³ után hat tanulmányt közöltek. Kovács Máté már itt, a bevezetőben és a beszámolóban is megindokolta, miért van szükség a könyvtárosok tudományos munkájára és az erről számot adó kiadványra. A hivatalos és szakmai körök – korabeli frazeológiával polgári örökségnek minősített – kétélyeivel, ellenkezésével szemben megvédte a könyvtári kutatás jogát. Némi, ám taktikai okokból megengedhető túlzással és helyénvaló büszkeséggel kijelentette: „*Ma már országszerte elfogadott elv, hogy nagy könyvtáraink éppúgy nem hanyagolhatják el a bibliográfia és a könyvtártudomány művelését, mint a könyvgyűjtést, vagy az olvasószolgálatot. A mi szerény kezdeményezésünknek kétségtelenül szerepe van abban, hogy ennek elismeréséhez eljutottunk.*”¹⁴ S megint csak divatos, sőt kötelező frázissal élve, a szovjet példa követésére utalt, amikor jelezte, hogy a könyvtártudományból főként a gyakorlati munkát közvetlenül segítő tárgyakat választották: a könyvtárpolitika, a könyvtárszervezés, a könyvtári munkaágak elméleti kérdéseit, illetve az állományhoz kapcsolódó történelmi témákat tanulmányozzák.¹⁵ Egy ponton, a tiszántúli (ezen belül az egyetemi) bibliográfia készítésével szorosán igazodtak az egyetem tudományos profiljához is.¹⁶ A könyvtártudományi témák elsősorban a helyi problémák elemzésére irányultak, de „*igyekeztünk megkísérlni a kérdések általánosságban való felvetését is*”¹⁷, azaz elvi vagy könyvtárpolitikai megközelítést alkalmazni. A fenntartók megnyugtatására frappáns és hiteles érvekkel bizonygatta, hogy a könyvtártudomány művelése, az átgondolt, megtervezett módszertani vizsgálódás mindenképpen előse-

gíti a könyvtári szolgálat minőségi fejlesztését, sőt egyik alapfeltétele annak. A beszámoló kitért arra is, hogy 1953 januárjában három fővel (Módis László irányításával) megkezdte működését a bibliográfiai és könyvtártudományi csoport, amely az egész könyvtárban összefogta ezt a tevékenységet és gondoskodott a kiadványok szerkesztéséről, illetve itt végezték a tetemesebb időt igénylő bibliográfiai referenz-kérdések kidolgozását is.¹⁸

Kovács Máté tulajdonképpen ezt az indoklást folytatta, illetve fejtette ki kellő alaposággal és részletességgel az 1955-ös évkönyv első részében, amely 1956-ban jelent meg. Az akkor úttörő kísérletnek számító, tulajdonképpen a könyvtári törvény előkészítése során született hosszabb tanulmányában – „*Egyetemi és főiskolai könyvtáraink korszerű feladatai és szervezeti kapcsolatai*” címmel – a felsőoktatási könyvtárak négy alapfeladata közé emelte az „önálló könyvtártudományi kutatás”-t.¹⁹ „*A könyvtár szaktudományi munkája*” című alfejezetből kiderül, hogy elsősorban a szakbibliográfiai dokumentációra és tájékoztatásra, továbbá a könyvtárelméleti kutatásra gondolt.²⁰ Ezt egyébként egy frissen kelt jogszabály, az oktatásügyi miniszternek a felsőoktatási könyvtárak szervezeti szabályzatairól közrebocsátott 1956-ban kelt 15/1956. számú utasítása is előírta.²¹ Kovács Máté azonban ennél szélesebb körben gondolkodott. Szerinte a könyvtárakat – nem írta le, de soraiból világosan kitészik, hogy bármely könyvtárat – a következők teszik tudományos intézetekké:

- ha feladatkörük időszerű és fontos témáit, problémáit elvi, elméleti szinten tanulmányozzák és fogalmazzák meg eredményeiket;
- ha a szakterület összefoglaló és szakbibliográfiai munkálatait tervszerűen megszervezik, a szakirodalmi dokumentációs tevékenységet időszerűen építik ki;
- „ha a működési területen és feladatkörben a könyv- és könyvtártörténet, nyomdászat- és könyvkereskedelem, valamint művelődéstörténet megfelelő részeit kidolgozzák.”²²

Az így, ilyen szellemben végzett munka tudományos értéket képvisel – hangoztatta, és meg-

ismételte az első évkönyvben más szavakkal már megfogalmazott végkövetkeztetést: „*Az ilyen irányú és színvonalú könyvtártudományi kutatómunka biztos alapot és jó segítséget nyújt a könyvtár szakmai gyakorlati munkájának megszervezésében és vitelében.*”²³ Vagyis egyfelől előmozdítja az egyetemi, főiskolai oktató, nevelő és kutató tevékenységet is, másfelől az intézményen belül súlyt biztosít a könyvtárnak. Hibának minősítené, ha a könyvtárosok csupán kisegítőként vennének részt a tanszéki, intézeti kutatásokban, azt viszont fontosnak vélte, hogy a könyvtár és az anyaintézmény tudományos kutatási területei között legyen összhang. Azt sem tartotta kizártnak, hogy egy-egy könyvtáros más szaktudomány területén végez kutatást – hiszen ez megkönnyíti a szakterületi tájékoztatást –, de ezt kivételnek tekintette. Újból kinyilvánította és máig érvényes megállapítását bővebben taglalta: a könyvtártudományi munka kellő fejlettségi szintje előnyös a könyvtári tevékenység egyéb területein is.²⁴ A dolgozat egy későbbi fejezetében még egyszer visszatért erre a kérdéskörre. A hat nyilvános közkönyvtári feladat között ötödikként említette a „tudományos tájékoztatói funkciók” sorát²⁵ (ma úgy mondanánk, a helyismereti feladatvállalást), de ennek a szakasznak a tárgyalása szétfeszítené a mostani előadás kereteit, máshol kellene erről beszélnünk.

Ennek a kiérlelt felfogásnak a jegyében szállt síkra – tőle szokatlan vehemenciával, egyéniségétől merőben idegen ingerültséggel – már a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékének professzoraként 1957-ben a *Magyar Könyvszemle* hasábjain („*Vita a Debreceni Egyetemi Könyvtár évkönyve körül*” című hozzászólásában) az évkönyvet, annak koncepcióját a folyóirat részéről ért támadással szemben. Úgy vélte (nyilván tudta is), hogy az 1955-ös első kötet kapcsán a recenzens (Szabó Györgyné, a nemzeti könyvtár munkatársa)²⁶ a szerkesztőség némely (személy szerint vele is szemben álló) tagjának a szerinte elavult, konzervatív vagy kirekesztő, sőt tudománytalan nézeteit tolmácsolta, „*észrevételei, megjegyzései, elgondolásai következetesen visszahúzó jel-*

legűek, meghaladott szakmai szemléletet tükröznek”.²⁷ (Nevet, neveket nem említett; a korabeli könyvtárpolitikai és könyvtárelméleti viták történeti feltárása, a kortársak hagyatékának átvizsgálása egyszer talán elvezet odáig, hogy ezeket a szubjektív részleteket is megismerhetjük.) Határozottan állást foglalt amellett, hogy „a nagyobb könyvtárak egyre inkább sajátos könyvtártudományi kutatóintézetekké fejlődnek”²⁸, amelyek sajátos témakörrel, a könyv- és könyvtárkultúra elméleti és történeti kérdéseivel foglalkoznak. Elutasította a könyvtártudomány fogalmának a könyvtártastra (ott is a könyvtári normákra és az olvasói katalógusokra) szűkítését, az analitikus bibliográfiai feltárás szükségességének tagadását, a könyvtárossághoz elengedhetetlen magas színvonalú általános műveltség és az alkotó kutatómunka kívánalmainak összekeverését, azonosítását. Kemény szavakkal és számos példával mutatott rá, hogy bizonyos csoportok számára a debreceni évkönyv csak ürügy a korszerű könyvtárpolitikai és könyvtártudományi törekvések elleni fellépésre.²⁹ (Erre az elzárkózásra, személyi indíttatású elfogultságra panaszkodott a folyóirat következő számában is.³⁰) Kovács Máté immár tanszékvezetőként is védelmezte a könyvtártudomány tudomány voltát, illetve a debreceni évkönyv irányát, tartalmát. Mivel jól látta, hogy itt „mélyebben lappangó” zavarokról, elvi és személyi ellentétekről van szó, sürgette a problémák nyílt megvitatását a Szemle számában.³¹ Ami akkor – feltehetően éppen a belső konfliktusok miatt – elmaradt.

Visszatérve az évkönyvre: a jelzett címmel közreadott utolsó kötet, az 1956-os már Kovács Máté vitacikkének közzététele után látott napvilágot, a kolofonban olvasható dátum szerint 1957. október 31-én³², tehát több mint egy esztendővel a volt igazgató távozása után. Jó néhány forrásadat igazolja, hogy az előkészítésében, szerkesztésében még tevékeny részt vállalt, vagyis az ő szellemi termékeként vehetjük számba. Tehát összesen *hét kötet jelent meg* az irányításával, mindegyik azonos, A/4-es formátumban, rotaprint sokszorosítással, mintegy 2470 oldalon, idegen nyelvű összefoglalá-

sokkal (váltakozva németül, franciául, oroszul, ritkán angolul). Tizennégy szerző harminckét tanulmányát publikálták, továbbá hét esztendő (1950–1956) beszámoló jelentéseit (négy közleményben). Noha a jelentések elsősorban könyvtártörténeti kútfőként érdemelnek figyelmet (az egyetem alapításának centenáriuma készülve nélkülözhetetlen források lesznek), Kovács Máté elvi megállapításai tudományos hozadékkal is szolgálnak.

A harmincnál is több dolgozat színvonala – érthető módon – egyenetlen, nagyobbik hányaduk azonban kiállta az idők próbáját. Kovács Máté és vezető munkatársai eredeti szándékuknak megfelelően következetesen igyekeztek érvényesíteni, ötvözni az országos és lokális szempontokat; ezt jelzi a két tematikai fő irány is. A tudományos igényű közlemények két nagyobb csoportra tagolódtak: a könyvtártudomány (beleértve a bibliográfiaelméletet) és a helytörténet, de olykor átfedés volt közöttük. Ahogy azt Kovács Máté eltervezte és az első kötet bevezetőjében ígérte, a könyvtárelméleti kutatás elsősorban a jelen könyvtári, könyvtárügyi teendőire koncentrált. A konkrét témák kiválasztása a dolgozók személyes érdeklődésétől és munkakedvétől, no meg a kivehető kutatónapok mennyiségétől függött.

Ő maga először a hazai könyvtárügy országos szervezetének időszerű kérdéseit boncolgatta³³, a tervezett könyvtári törvény egyik előmunkálataként. Már közvetlenebb módon is utalt a fő célra a második évkönyvben a „*Könyvtáraink jelentősége művelődéspolitikánkban*” című értekezésében.³⁴ A harmadik cikkét – mint ahogy arról korábban szó esett – az egyetemi és főiskolai könyvtárakról írta. A fiatal, harminc egy néhány éves Csúry István első, könyvméretű, háromszáz oldal meghaladó dolgozata az 1953-as évkönyv második részeként jelent meg, „*A szocialista könyvtári üzem szervezete és működése*” címmel. (Egyik részletét az első kötetben is hozták.)³⁵ A szerzőt később is, szinte haláláig erősen foglalkoztatta ez a tárgykör. Akárcsak a bibliográfia- és tájékoztatáselmélet, különösen a teljesség és a válogatás viszonya, amelyről az

1954-es évkönyvben „*Kutatási szükségletek és a bibliográfia. Szempontok a tudományos bibliográfiaszerkesztés néhány kérdéséhez*” címmel publikált.³⁶ Egy esztendő múltán szintén a debreceni egyetemi könyvtár példáján, elméleti igényességgel elemezte választott, „*Tárgyi katalógusok és a szakkbibiográfia. Vizsgálódások a tudományos könyvtári tájékoztatás módszerei köréből*” című témáját.³⁷ Egyenes folytatása ezeknek az utolsó kötetben „*A könyvtár mint a bibliográfiaszerkesztés műhelye*” című tanulmánya.³⁸ Kisebb horderejű, ám az adott időszakban fontos publikációk születtek – gyakran általánosítható megfigyelésekkel, javaslatokkal – az olvasószolgálat tennivalóiról (*Maller Sándor* tollából – 1953/I.³⁹) és statisztikai adatairól (*Varga Zoltánné* – 1955/I.⁴⁰), a könyvtár szakozási rendszeréről (*Varga László* – 1954/I.⁴¹), a tudományos könyvtárak ajánló bibliográfiai kötelezettségeiről (*Ember Ernő* – 1953/I.⁴²), az akkortájt kibocsátott címleírási szabványokról (*Sarkadi Ida* – 1953/I.⁴³), a könyvtárak hazai és nemzetközi együttműködésének lehetőségeiről (megint *Maller Sándor* – 1954/I.⁴⁴). Feltétlenül kiemelendő *Hankiss János* (aki egykor Kovács Máté professzora volt) értelmező elmélkedése, módszertani alapvetése a magyar vonatkozású dokumentumok könyvtári gyűjtéséről; ez méltán tekinthető a majdani (és jelenlegi) hungarika-munkálatok egyik előfutárának (1955/I.).⁴⁵

A zenei könyvtárak munkatársai számára ma is élvezetes olvasmány lehet a jeles szerző másik dolgozata, a rengeteg példával illusztrált zeneelméleti eszme-futtatása a zeneművek címéről (1956).⁴⁶

A helytörténet igen tág tárgyköréből Kovács Máté sugalmazására a munkatársak elsősorban a könyv- és könyvtárkultúra múltját részesítették előnyben. Voltaképpen idekapcsolódott a helyismereti bibliográfiák összeállítása is. Kitűnő kutatók kapcsolódtak be e munkába, és hosszabb távú feladatokat vállaltak. Módis László nem kevesebbet akart megvalósítani, mint az egyetemi könyvtár történeti adatainak összegyűjtését. Már az első kötetben csaknem százhusz oldalnyi, adatokban rendkívül gazdag dolgoza-

tot közölt (ekkor az egyetemi és a református kollégiumi könyvtár egyesítési kísérleteiről), majd a következő számban folytatta (a létesítés körülményeiről, illetve a könyvtári bizottság tevékenységéről).⁴⁷ Ember Ernő szintén nemes, jelentőségében a város határain túlmutató célt tűzött ki maga elé: a debreceni időszaki sajtó történetét kívánta feldolgozni. Hatalmas tényhalmazt mozgatott meg, és három terjedelmes közleményében (1954/I., 1955/I., 1956) is csak az előző századfordulóig jutott el.⁴⁸ Az egyetemi és a kollégiumi könyvtár állományára támaszkodva többen is vizsgálódtak. *Bertók Lajos* ifjabb *Köleséri Sámuel* könyvhagyatékáról egy ismertetőt és egy címjegyzéket közölt (1954/I., 1955/II.)⁴⁹, közben „*Debreceni könyvkiadványok példányszáma, ára, kelendősége Tóth Ferenc provizorsága idején, 1817–1832*” címmel írt cikket (1955/I.)⁵⁰. A pályakezdő *Futala Tibor* a tizenhatodik századi magyar nyomdászat történetét tekintette át (1954/I.)⁵¹, *Ötvös János* a Kollégium egyik legjelesebb professzorának és könyvtárosának, *Maróthi Györgynek* a könyvtárát mutatta be (1955/II.)⁵², *Kiss Sándor* a kollégiumi Nagykönyvtár magyar történeti tárgyú kéziratait vette számba a tizenhatodik-tizenkilencedik századból (1956).⁵³ *Ludányi Valéria* a mindmáig alig ismert idegen nyelvű irodalomelméleti folyóirat, a *Helicon* repertóriumát állította össze és történetét is vázolta (1955/II.).⁵⁴

A debreceni egyetemi könyvtár tájbibliográfiai programjához illeszkedett, annak reménykeltő kezdete volt a bölcsészettudományi karhoz 1914–1950 között benyújtott pályamunkák, tanári szakdolgozatok és doktori értekezések jegyzéke, amely az évkönyv 1954-es kötetének második részeként került a használók kezébe.⁵⁵ Elméleti megközelítése a problémának, és példázza a két fő kutatási irány kapcsolódását Módis László elgondolkodtató tervezete a tiszántúli bibliográfiáról (1954/I.).⁵⁶ A tanulmány igénytel megírt munka a tájbibliográfia általánosabb ügyét is érintette, sőt még általánosabb bibliográfia-történeti és -elméleti kérdésekkel is foglalkozott. Az eleve vitaanyagnak szánt plánum jelentékeny és felemás visszhangot keltett (még

könyvtáron belül is). Országos értekezletet rendeztek róla; az ankét tanulságait és határozatát Módos László az 1955-ös évkönyvben nyilvánosságra is hozta.⁵⁷ Az angolszász és szovjet tapasztalatokat egyaránt összegző tervezetet viszonylag hamar elfelejtették, és azok közül, akik emlegetik, interpretálják sokan még ma is túlméretezettnek ítélik. Mindazonáltal a számítógépek korában érdemes lenne újragondolni a felvetéseket, hátha most már kivitelezhetők olyan elemei is, amelyek korábban valóban megvalósíthatatlanok voltak.

Összefoglalásul megismételném a debreceni egyetemi könyvtár szóban forgó évkönyveinek néhány tanulságát, jellemző vonását. Mindenképpen első helyre kívánkozok, hogy Kovács Máténak a nehéz ötvenes években sikerült egy vidéki egyetemi könyvtárban tudományos műhelyt teremtenie.⁵⁸ Jó vezetői érzékkel és empátiával, nagy emberi jóindulattal kiválasztott munkatársai között többen is alkalmasak voltak a kutatói feladatra (vagy eleve így lettek az intézmény alkalmazottai); az idősebbek mellé a tehetséges fiatalok is felnőttek. (Nem kedvelem ugyan az aktualizálást, csendben, zárójelek között mégis megkérdezem: mi volt ez, ha nem tehetséggondozás, az ifjú kollégák elindítása vagy továbblendítése a pályán, mint például Futala Tibor, illetve Csúry István esetében.) Volt tehát kikkel műhelymunkát végezni, és az évkönyv publikációs fórumot is biztosított számukra. Megfelelő vezető nélkül azonban egyetlen szellemi műhely sem működhet, és ezt a szerepet a kiváló összeköttetésekkel és komoly szakmai tekintéllyel bíró Kovács Máté magas színvonalon töltötte be. A tudományos tevékenység az ő távozása után is folytatódott, némileg megváltozott körülmények között és egy újfajta, kifelé is nyitó, formájában is elegánsabb évkönyv, a ma is létező „*Könyv és könyvtár*” létrehozásával.⁵⁹

A másik, szintén máig ható tanulság Kovács Máté határozott kiállása a „könyvtártudomány”

léte mellett. Ezt olyannyira természetesnek vette, hogy – legalábbis az évkönyvekben – meg sem kérdőjelezte, indoklását sem tartotta szükségesnek. Viszont elég markánsan körülhatárolta e tudományterület fogalmi, tematikai körét. Még hozzá olyanformán, hogy ez a kör bármikor bővíthető volt. Így, kitágítva belefért az általa preferált bibliológia, majd a későbbi könyvtár- és tájékoztatástudomány problematikája, és napjainkban is biztonsággal értelmezhető a könyvtár- és információtudomány elődjeként. Hiszen mindaz, amit Kovács Máté erről leírt, ma sem tagadható: a könyvtár- és információtudomány magában foglalja a könyvtári tevékenység gyakorlatának elvi, elméleti vonatkozásait, és magában foglalja a könyvtárkultúra történetét, továbbá a könyvtári dokumentumok (könyvek, sajtótermékek, kéziratok) históriáját is. Mellesleg szólva az első kritikus, a már idézett Bereczky László is „*könyvtártudományi irodalmunk jelentős tényének*” nevezte az évkönyvet.⁶⁰

A harmadik dolog, amit mintegy befejezőként ki kell emelni, az a tudományos kutatás könyvtári helyére mutat. Kovács Máté könyvtárvezetői és könyvtárpolitikus munkásságának egyik fontos eleme, hogy felismerte: a könyvtárak dolgozói a modern korban is folytathatnak tudományos tevékenységet, sőt az erre alkalmas személyek folytassanak is, mégpedig munkaidőben, munkatervbe iktatva. Lehetséges, sőt szükséges ez, mert a kutató munka messzemenően hozzájárulhat, hozzájárul az egyéb könyvtári feladatok igényes megoldásához, a használói igények teljesebb kielégítéséhez. S e helyen, utolsó mondatként, a még mindig kételkedő kollégák meggyőzésére vagy legalább azért, hogy eltöprengjenek rajta, szeretném idézni ötvenöt évvel ezelőtti papírra vetett gondolatát: „*A könyvtártudományi munka, a módszertani problémákkal való rendszeres foglalkozás egyik alapfeltétele a könyvtári szolgálat színvonalbeli, minőségi fejlődésének.*”⁶¹

Jegyzetek

- 1 Könyv és könyvtár : A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve, 1953–1991 : Repertórium / szerk. Czeglédi László. – Debrecen : Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, 1994. – p. 9-13.
- 2 Magyar Közlöny, 1949. ápr. 16. p. 1., Kovács Máté mint a Debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatója / Korompai Gáborné. In: Kovács Máté emlékének : Könyv és könyvtár XVIII. – Debrecen : 1997. – p. 55.
- 3 Kovács Máté mint a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatója / Korompai Gáborné. In: Kovács Máté emlékének : Könyv és könyvtár XVIII. – Debrecen : 1997. – p. 53-5.; Kovács Máté életútja / Béneyi Miklós. In: Kovács Máté. – Budapest : Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2005. – p. 30-38.
- 4 A könyvtári kutatások debreceni műhelye / Csúry István. = Könyvtári Figyelő, 1976. 1–2. sz. p. 20. (eltérő címmel: Könyvtári kutatások Debrecenben 1950–1975. In: Könyv és könyvtár XI. – Debrecen : 1977. – p. 59.)
- 5 Magyar könyvszét 1945–1960. – 1. köt. – Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, 1965. – p. 52.
- 6 Egy könyvtártudományi évkönyv / Bély Pál = A Könyvtáros, 1954. 6. sz. p. 18.
- 7 A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve 1954 / Bereczky László. = Magyar Könyvszemle, 1956. 1. sz. p. 96-98. – A szimpla híradások mellett érdemi észrevételeket tartalmaz még, kiemelve a kedvező külföldi visszhangot is: Új szakmai kiadványok : A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1956 / Bóday Pál = A Könyvtáros, 1958. 3. sz. p. 189-190.
- 8 Magyar könyvszét 1945–1960. – 1. köt. – Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, 1965. – p. 41., 48., 52–53., 101-104.
- 9 Bevezető / Kovács Máté. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 5-6.
- 10 Uo. p. 6.
- 11 A szocialista könyvtári üzem szervezete és működése / Csúry István. – Debrecen : 1954. – 322 p. – (A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. 2. rész.)
- 12 Bevezető / Kovács Máté. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 5-6.
- 13 Összefoglaló jelentés a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1953. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról / [Kovács Máté]. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 7-58.
- 14 Uo. p. 22.
- 15 Uo.
- 16 Uo. p. 8., 17.
- 17 Bevezető / Kovács Máté. In: uo. p. 6.
- 18 Összefoglaló jelentés a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1953. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról. In: uo. p. 22., 40–44.
- 19 Egyetemi és főiskolai könyvtáraink korszerű feladatai és szervezeti kapcsolatai / Kovács Máté. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1955. – Debrecen : 1956. – p. 40. (a terjedelmes közlemény: uo. p. 29–88.)
- 20 Uo. p. 44–48.
- 21 Uo. p. 44–45.
- 22 Uo. p. 46–47. (az idézet: p. 47.)
- 23 Uo. p. 47.
- 24 Uo. p. 48.
- 25 Uo. p. 70.
- 26 A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve, 1955 / Szabó Györgyné = Magyar Könyvszemle, 1957. 2. sz. p. 204–207.
- 27 Vita a debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyve körül / Kovács Máté. = Magyar Könyvszemle, 1957. 3. sz. p. 297. (a vitacikk teljes szövege: uo. p. 297–301.)
- 28 Uo. p. 298.
- 29 Uo. p. 300.
- 30 A Magyar Könyvszemle új évfolyamai a korszerű igények tükrében / Kovács Máté = Magyar Könyvszemle, 1957. 4. sz. p. 399–404.
- 31 Vita a debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyve körül / Kovács Máté = Magyar Könyvszemle, 1957. 3. sz. p. 301.
- 32 A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen : 1957. – p. [2.]
- 33 A magyar könyvtárügy országos szervezetének időszerű kérdései / Kovács Máté. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 59–136.
- 34 A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 109–143.
- 35 A könyvtári munka tervezése / Csúry István. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 137–158.
- 36 A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 35–52.
- 37 A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1955. – Debrecen : 1956. – p. 125–154.
- 38 A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen : 1957. – p. 25-50.
- 39 Olvasószolgálat az egyetemi könyvtárakban / Maller Sándor. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 159–208.

- 40 Mit olvasnak olvasóink? / Varga Zoltánné. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1955. – Debrecen : 1956. – p. 157–180.
- 41 Könyvtárunk szakozási rendszere a szakkatalógus tükrében / Varga László. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 189–224.
- 42 Az ajánló bibliográfia és a tudományos könyvtárak / Ember Ernő. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 209–238.
- 43 Megjegyzések a címléírasi szabványhoz / Sarkady Ida. In: uo. p. 239–256.
- 44 A könyvtárak hazai és nemzetközi együttműködése / Maller Sándor. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 145–187.
- 45 Magyar vonatkozások gyűjtése könyvtárainkban / Hankiss János. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1955. – Debrecen : 1956. – p. 183–257.
- 46 A zenemű címe : A „kis programzene” természetrajzához / Hankiss János. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen : 1957. – p. 182–296., 25 t.
- 47 A Debreceni Egyetemi Könyvtár történeti adatai : Első közlemény / Módis László. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 257–373.; A Debreceni Egyetemi Könyvtár történeti adatai : II. Az egyetemi könyvtár létesítése ; III. Az egyetemi könyvtári bizottság szerepe és munkája, 1914–1944 / Módis László. In: uo. 1954. – Debrecen : 1955. – p. 239–300.
- 48 A debreceni időszaki sajtó 1849–1867 / Ember Ernő. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 301–382.; A debreceni időszaki sajtó 1867–1900 : 1. rész / Ember Ernő. In: uo. 1955. – Debrecen : 1956. – p. 261–368.; A debreceni időszaki sajtó 1867–1900 : 2. rész / Ember Ernő. In: uo. 1956. – Debrecen : 1957. – p. 77–140.
- 49 Ifjabb Köleséri Sámuel könyvhagyatékának magyar és magyar vonatkozású nyomtatványai / Bertók Lajos. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 383–438.; Ifjabb Köleséri Sámuel könyvhagyatéka / Bertók Lajos. In: uo. 1955/II. – Debrecen, 1956. – p. 5–328.
- 50 In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1955. – Debrecen : 1956. – p. 371–413.
- 51 A 16. századi magyar nyomdászat kérdései / Futala Tibor. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 439–468.
- 52 Maróthi György könyvtára / Ötvös János. In: uo. 1955/II. – Debrecen : 1956. – p. 331–368.
- 53 Magyar történeti tárgyú kéziratok a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárában / Kiss Sándor. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen : 1957. – p. 143–179.
- 54 A „Helicon” c. irodalomelméleti folyóirat története, Debrecen, 1938–1943 : Adalék a magyarországi idegen nyelvű sajtó történetéhez / Ludányi Valéria. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1955/II. – Debrecen : 1956. – p. 371–398.
- 55 A Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karához benyújtott pályamunkák, tanári szakdolgozatok és doktori értekezések bibliográfiája 1914–1950 / összeáll. Módis László. – Debrecen : 1955. – p. 168
- 56 A Tiszántúli bibliográfia s általában a tájbibliográfiák kérdései : Vitaanyagul szánt tervezet / Módis László. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. – Debrecen : 1955. – p. 53–107.
- 57 A magyarországi tájbibliográfiák ügye: A tájbibliográfiai ankét tanulságai / Módis László. In: uo. 1955. – Debrecen : 1956. – p. 91–122.
- 58 Vö. Kovács Máté, 1906–1972 / Korompai Gáborné. In: Könyv és könyvtár XIX. – Debrecen : 1997. – p. 190.
- 59 Zárószó / [Módis László]. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen : 1957. – p. 298–299.; Könyv és könyvtár : [Bevezető]. In: Könyv és könyvtár : Könyvtártudományi és bibliográfiai tanulmányok és közlemények 1. : A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve. – Budapest : Tankönyvkiadó, 1958. – p. 3.
- 60 A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954 / Bereczky László. = Magyar Könyvszemle, 1956. 1. sz. p. 98.
- 61 Összefoglaló jelentés a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1953. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról. In: A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen : 1954. – p. 23.

